

– *Roppant nehéz időszakot élünk mindannyian. Úgy tűnt eddig is, hogy nehéz kulturális munkásnak lennünk, és elhitettük magunkkal – újra és újra –, jövőre könnyebb lesz. Nem lett, sőt... Hogy érzed magad az új évben, és egyébként, mostanában, kívül-belül?*

20 „A MŰVEK AZÉRT EBBEN A MÉRHE- TEN KÁOSZBAN IS MEGSZÜLETNEK”

Email-interjú Zalán Tiborral.

Készítette: Jász Attila

– Mondhatnám, köszönöm, jól vagyok, de hát, nem vagyok jól. Nem tudom, a környezetemben rá tudok-e valakire mutatni olyanra, aki jól van, de ez adódhat abból is, hogy lúzerekkel vagyok körülvéve. Csakhogy, ezek között a lúzerek között vannak professzorok és Kossuth-díjas

festők, akiknek a szekerének mégiscsak jobban kéne szaladnia az enyémnél. Lehet, a legnagyobb baj az érzésből adódik, hogy a kultúra, ezen belül az irodalom, soha nem volt a társadalmi megítélés ilyen mélypontján. A politikai hatalom pedig, mintha tudomást sem akarna venni a létezéséről. Főlösképpen ítéltettünk. Ez azért baj, mert a támogatását is hanyagolja, negligálja. Késnek a pénzek vagy meg sem érkeznek, a gyalázatos honoráriumok is eltolódnak hónapokat, olyan, mintha teher, kolonc lennénk ennek a társadalomnak a nyakán. Ami a magam kivülségét illeti, akár lehetnék elégedett is. Tucatnál több darabot írtam az elmúlt évben, ezeket mind be is mutatták, *A rettentő görög vitéz* című gyerekeknek-felnőtteknek írt darabom, melyet bábokkal ad elő a Stúdió K Színház, öt nagydíjat zsebelt be, kiadtam egy prózakötetet *Göncölszékér* címen, melyért Mészöly Miklós-díjat vehettem át a napokban. A díj nekem nagyon fontos, mert nem állami szervek adják különféle szervezetek felterjesztésére (különb is, engem ki terjesztene fel bármire, nem vagyok egyik írószövetség tagja sem), hanem a szakma kiválóságai ítélik oda. Kívül tehát rendben is lennék. Belül viszont pocskéul érzem magam, még azt a kevés irodalmi-közéleti tevékenységet is feladtam, amit az utóbbi időben elvállaltam. Befejeztem a *Bárkaonline*-on a két éve írt blogsorozatomat, ugyancsak abba hagytam az *Irodalmi Jelen* internetes oldalára írt rendszeres versblogjaim közlését. Leálltam mindennel, mert nem nagyon látom értelmét bármit is csinálni mostanában. Nem is nagyon dolgozom, ülök, és nézek magam elé – de nem látok semmit, ami most túlságosan érdekelne.

– *Ez elég rosszul hangzik, hiába vagyunk mi ehhez hozzászokva Kelet-Európában, és hiába írnám, vizsgatalásként, hogy mi is létharcot vívunk a megmaradásért,*

mégis fontosnak gondolom, az ember tegye a dolgát. Én például kérdezzetek téged, bízva abban, hogy meg fog jelenni ez a virtuális beszélgetés. Költő létedre most tettél le az asztalra egy szakmailag nagyon sikeres tárcanovella-kötetet, ami Alexát idézve valóban „megrendítő” könyv. A díj is visszajelez, a darabok is... Elfáradtál, kiürültél? Mi a baj? Nem hinném, hogy nem lennének terveid... Esetleg külső kényszer hatására is. Min gyötrődsz? Rájöttél valamire?

21

– Amit letettél, az már ott van. Ha nem is kell elfelejteni, nem kell túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítani neki. Én például soha nem olvasom el a már megjelent műveimet újra, szemben azokkal, akik úgy adják vagy küldik el a műveiket másoknak, hogy az esetleges nyomdahibákat, vagy a később észrevett pontatlanságokat a lap szélén kijavítják. (Lehet, hogy ezért állt meg két kötetnél a *Papírváros* regényciklusom, mert újra kellene olvasnom a már megjelent anyagot, hogy tudjam, mit írtam meg abból, amit meg kellene vagy kell írnom, és még mit nem írtam meg...) Hogy terjengős legyek, ilyenkor új kihívások elé kellene nézni, nos, jelen állapotomban (a válasz írásakor) én ezeket az új kihívásokat nem érzem. Ha akarod, nem érzem az olvasót, nem érzékelem a befogadó közeget. Megrendeléseim vannak, azoknak eleget is teszek a legjobb tudásom szerint. Feladataim is vannak, hiszen színháznál dolgozom, ahol időről időre meg kell valamit csinálnom. De most abban az állapotban vagyok, amikor a saját belső megrendeléseim nem akar mozdulni, amikor nem érzem, hogy írnom kellene. Ezt lehet akár egyfajta kiürülésnek is nevezni, noha tisztában vagyok vele, hogy nagyon sok kiíratlan, elvarratlan dolog van bennem. Ez nyilván összefügg azzal a zűrzavarral, ami most idekint van, körülöttem, amit akár irodalmi életnek is lehet nevezni, ha annak lehet. Nem tesz jót a hangulataimnak az a lenyomottság se, ami az ország általános közérzetét jellemzi, akár tudomást veszek róla, akár megpróbálom magam túl- vagy felültenni azon. Azt kell észrevennem, hogy kívülről azzal is jár, hogy nem látom át a dolgokat, mi történik, mik történnek mostanában abban a közegben, ahol a műveim mozognak, de ahol én magam nem mozgok. Terveim vannak, vagy voltak, hogyne lennének, lettek volna. Mostanában kellene leadnom a *Királylányok könyve* folytatásának pár újabb darabját, de most nincsenek bennem királylányok, olyan időszak ez, amikor a királylányok hallgatnak. Jeleztem is a kiadónak becsülettel, hogy legyártani tudnék ugyan néhány újabb részt a készülő – vagy inkább nem készülő – könyvből, de azok színvonala messze nem érné el a két kiadásban is megjelent könyv eddigi darabjait. Inkább várjunk ki, várjunk jobb időkre. Aztán, össze kéne szedni az utóbbi évek vers-termését, és könyvvé kellene formálni a masszát, amit szétszórva megjelentettem a folyóiratokban; a kiadó türelmesen várja. Ez is munka, amihez nem

Új Forrás 2013/3 – „A művek azért ebben a méhetetlen kétségben is megszülettek” – Email-Interjú Zsáfi Tiborral. Készítette: Jász Attila

fűlik a fogam, vígasztalom magam, hogy idő van, persze, az idő elmegy az ember mellett, vagy az emberrel. Lehet, egy kiürülési folyamat is végbemegy bennem, ennek a lehetőségét sem zárom ki, amit a múlt év nagyon sok elvégzett munkájával és gyakori betegeskedéseivel tudok magyarázni.

22 Nyilván fel kell töltekezem, ezen vagyok, csak még nem látom, hogy milyen lehetőségeim vannak erre, nincs kidolgozott módszerem hozzá. Kiürülés. Hideg és kegyetlen szó. Ha nem említéd föl, nem nézek szembe veled. Most megteszem, és meg is borzongok. Nem szeretnék kiürült ember lenni, de fenn kell tartanom magamnak a jogot és a lehetőséget a pihenésre, arra, hogy a hosszas napi penzumok után zenét hallgassak, bámuljak kifelé padlásszobám ablakán, ne szaladgáljon állandóan a kezem a klaviatúrán, szemem a határidőnapláron. Költő lévén nem vagyok igazán alkalmas a napi penzumok által diktált fegyelemre. Bár, Kosztolányi például meg tudta tenni ezt. Az élet furcsa helyzetekbe hozhatja az embert penzumok beiktatása nélkül is. Most például haikukra van megrendelésem. Verseket rendelésre. A kívülálló ezen elcsodálkozik, ha akarod, meg is botránkozik, te, mint költő, tudod, hogy az ihlet csak egy dolog az alkotásban, alkotóelem, mint a dráma az előadásban. Az ihlet teremthető, előszedhető, megrendelhető komponense az alkotásnak. Szakmából ír az ember egy idő után, nem ihletből, az ihlet állandó folyamat, csak hozzá kell kapcsolódnia. Az a bizonyos határidő még távolabb van, szerencsére, remélem, akkorra előbújnak belőlem a várt haikuk is. Gyötrődése az embernek mindig saját magával van, illetve azzal a közeggel, amiben létezik, mozog vagy elvegetál. Állandó gyötrődés, természetesen, hogy elég jó-e, amit csinálok. Lehet, hogy az én koromban, ennyi munka és megjelent mű, visszajelző díj után ilyen kételyeknek már nem kellene bennem munkálkodniuk. Munkálkodnak. Mióta nincs elégségesen működő kritika, azóta minden relativisztikussá vált az irodalomban, veled együtt az én teljesítményem, illetve szerepem is. Eszméletlen túltermelés van, ugyanakkor, vagy inkább ezzel együtt, az önjelöltek száma a csillagos égig nőtt. Ebben a túlekedésben nem akarok, és nem is tudok részt venni. Ha pedig nem veszek részt, óhatatlanul kialakul bennem az az érzet, hogy kimaradok valamiből, valahonnan, mindenhonnan. Ezt nekem fenyegetően megjósolták, amikor innen kiléptem, oda meg nem léptem be, a senki földjét vállaltam hazámnak. Nem könnyű ezt sem feldolgozni. De inkább így, mint alkatommal ellenkezőleg, bele a sűrűjébe, csak azért, hogy ott legyenek, forgóldjam, lássanak, ne felejtssenek ki, amikor a nagy lángososztások vannak. Vallom, hogy vannak idők – Mészöly beszélt nekem egyszer erről – amikor a kicsik és a törpék randalíroznak, zajonganak a porondon. Hagyni kell őket, legyintett, majd abbahagyják, ha megunják. Úgy tűnik számomra, nem akarják megenni. Én meg hagyom, mi mást is tehetnék.

– Félve kérdezem meg ezek után, hogy látod az irodalom jövőjét, helyét, szerepét az elkövetkező időszakban? Meg kell tanulnunk mecénások után rohángászunk, ha meg akarunk jelenni? Vagy ez csak a globális világválság következménye, és elmúlik majd, ahogy ígérik? S közben mi is? Vagy mindig is válságban és periférián voltunk, volt az irodalom, csak mi nem vettük észre, mert annyira hittünk benne? 23

– Az irodalomnak persze van jövője, ha megtalálja a maga mozgásformáit a multik között. Még azt sem tartom túl meredeknek, hogy kialakul egy multi-irodalom, és kialakul egy irodalom-irodalom, és a kettőnek nem is biztos, hogy lesznek találkozási pontjai. Már most vannak erre jelek, bizonyos írók mértéktelen futtatása és kanonizálása, mások méltánytalan mellőzése vagy perifériára szorítása, értékpreferenciák figyelmen kívül hagyásával. A média ebbe máris vastagon benne van, és azt látom, az írók sem idegenkednek egy-egy, átvitt értelemben nekik tervezett valóságshowban vagy szappanoperában, szerepet vállalni. És aki ott van, az ott van, a mai világ fogalmai szerint, aki látható mindenki számára, aki celeb, annak jelenléte van. (Ezen ne lepődj meg, igenis megjelentek az irodalmi celebek is...) A pénz irodalom-mozgató szerepéről most nem beszélek, annál is inkább nem, mert ez most van csak igazán kiforróban. Mecénások után rohángászni? Lehet, hogy eljön az az idő, de nekem már rosszak a térdeim ahhoz, hogy ezt a rohángászást végrehajtsam. Különben is megalázónak tartom így a viszonyt, azt gondolom, a mecénásnak kell utána mennie a tehetségnek, fordított a helyzetet kellene elgondolnunk, az író nem a pénz vagy a publikálási lehetőség kiszolgálója, ő az, aki ad, és a másik oldal legfeljebb az ellenértéket birtokolja, nem az irányítást. Ha ez a viszony mégis ellentétébe fordul, akkor már nem irodalomról beszélünk, hanem egészen másról. Nem tudom, mi a globális világválság következménye. Azt tudom, hogy az irodalomban (is) globális válság van, elsősorban az érték-kiválasztódás terén, de beszélhetnénk a könyvkiadási anomáliákról éppúgy, mint a terjesztés nagy és kis birodalmairól és birodalmi hatalmasságairól. Nem volt mindig válságban az irodalom, és nem is volt mindig periférián. Voltak olyan időszakok a közelmúltban, amikor az irodalom meghatározó helyzetben volt a társadalom életében, de szűkítsünk, a társadalom értelmiségű rétegeinek körében. Voltak idők, amikor a könyvek megjelenése esemény volt és valóságos ünnep, az írói jelenlétnek volt méltósága, a folyóiratbeli publikációkra pedig vártak az emberek és vásárolták is a lapokat, mi több, olvasták is azokat. Ezek az idők, bármilyen politikai konstellációk és szorítások jellemezték, ettől most tekintsünk el, nem fognak visszatérni. Az irodalom valóban perifériára szorult, az írástudók mellett hihetetlen

Új Forrás 2011/3 – „Ami nek azért ebben a mérhetetlen káoszban is megszülhetnek” – Email-Interjú Zsáfi Tiborral. Készítette: Jász Attila

mennyiségben szaporodtak el az írni nem tudó írók, az olvashatatlan vagy olvasásra érdemtelen könyvvel magukra mutogató, írói státust bitorló dilettánsok. Ma Magyarországon az az író, aki annak mondja magát, vagy akire rámondják ezt. Nem rang írónak lenni, nem rang megjelenni, nem

24 rang könyvet kiadni – és már a díjaknak is egyre kisebb az értéke. Különösen az államilag odaadományozott hűségplaketteknek. Utóbbiba a politika egy ideje szemérmetlenül beletolta az arcát, szinte kiszámítható, milyen hűségkoncok hova, kikhez kerülnek. Nem az a kérdés, mit nem vettünk észre, sokkal inkább az, hogy mit merünk, tudunk ma észrevenni, van-e erőnk odafigyelni, és legalább viszolyogni azon, ami folyik a közvetlen környezetünkben. Egyetlen dolog miatt nem vagyok teljesen elkeseredve. A művek azért ebben a mérhetetlen káoszban is megszületnek, még mindig létezik egy-két műhely, ahol nem adták fel, ahol továbbra is értékteremtésre, -felmutatásra és -megőrzésre törekszenek. Kérdés, meddig sikerülhet ez nekik, mikor mossa el őket a média és internet és mindenféle irodalmi álküldeményok áradata, mikor borítja, fullasztja meg őket az egyre nagyobb mennyiségű, kezelhetetlen irodalmi és kulturális veszélyes hulladék.

